

Siyaset Kavramının Felsefi Kökenleri

Cengiz ÇUHADAR*

Abstract

This article aims to give information about the definition of anarchism and it's short history. Anarchism is a word open to misunderstanding. It must not be confused with terror. Anarchism refers to a social philosophy in which there exists no state(government), rule or authority in general. It claims to be a social philosophy against all administrative institutionalization. Despite its common features, because of interpretation and methodical differences, it has some different variations. In spite of this variety, the anarchists agree upon a non-governmental understanding of society.

Key Words: *Anarchism, state, government, Godwin, Bakunin, Kropotkin, Proudhon, Baha Tevfik.*

İnsanların bir arada yaşama mecburiyeti insan doğasının gereği olduğu için toplum dışında tek başına yaşamını devam ettiren insan örneğine ancak masalarda rastlanmaktadır. Sosyal bir varlık olan insanın, yaşamını devam ettirebilmek için gerekli kaynakları ve ürettiklerini, toplum içinde birlikte yaşadığı diğer insanlarla paylaşmak ve yardımlaşmak zorunda olduğu açıkça görülmektedir. Müşterek hayatın sağlıklı yaşaması için de toplumun bütününe ilgilendiren eylemlerde, eylemi yönlendiren kavramların farklı anlamlarından birinin kabulünde zaruret vardır. Aksi halde o topluma düzensizlik, anarşi hakim olacak ve müşterek hayat yok olacaktır.¹ Diğer taraftan insanın, sonsuz ihtiyaçlarını karşılayabileceği değer ve kaynakların sınırlı olması nedeniyle ilk toplum döneminde görülen kişisel çekişmelerin yerini, ortak gereksinimlere sahip kişilerin oluş-

* **Dr.**, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

1 Necati Öner, "Demokrasinin Epistemolojik Dayanağı", *Felsefe Dünyası*, S:27, Türk Felsefe Derneği Yay., Ankara, 1998, s.4.

turduğu grupların kendi aralarında kut kaynaklardan daha fazla pay almak amacıyla yapılan mücadele almaktadır. Bunun için kimin, neyi, ne zaman ve nasıl alacağını belirleme görünümünde siyasal olgu, toplumların varlığını açıklayan önemli bir veri olmaktadır.²

İnsanlar arasındaki bu hayat mücadelesi sonucunda, insanların teşkilatlanma gereksinimi ortaya çıkmış ve siyasal düşünce oluşmaya başlamıştır. Siyasal düşüncelerin başlangıcı, sosyal hayatın başlamasından bu yana toplumları kimlerin nasıl yönetmesi gerektiği ile ilgili düşüncelerin felsefi açıdan değerlendirilmesine dayanmış ve bu düşüncelerin bir anlam ifade etmesi için devlet adı verilen kurumun doğması beklenmiştir.³ Her politik eylem, kendi içerisinde iyinin bilgisine, yani iyi yaşamın veya iyi toplumun bilgisine bir yönelmişlik taşır. Çünkü tam politik iyi, iyi toplumdur.⁴ Bu açıklamalar göstermektedir ki insanların yönetme adına yaptıkları bütün eylemler daha iyiyi arama, daha iyi şartlarda yaşama arzusuyla yapılmaktadır. Ancak yapılan bütün bu eylemler sonuçları itibariyle beklenen şartları oluşturmayabilir.

Tarihe bakıldığında örgütlü siyasal toplumların filozoflar var olmadan önce de mevcut olduğu görülmektedir. Uzun zaman önce insanların otorite, adalet ve itaat gibi şeyler hakkında inançlara sahip olduklarının kanıtı, antik halkların geleneklerini oluşturan yazılı ve sözlü kaynaklarda bulunmaktadır.⁵ İnsanlığın uzun tarihi geçmişinde yer alan duygu, inanç ve düşünceler siyasal sistemlerin doğuşunda etkili olmuştur. Onun için insanı çevresine hakim olmaya zorlayan ihtiyaçlarla, tabiatı anlama merakı siyaset kurumunun doğuşunda rol oynayan faktörler arasında en önemlilerindendir.⁶ Bu da siyasetin ilk topluluktan bu yana insan yaşamının çok önemli bir bölümünü oluşturduğunu göstermektedir. Evreni anlama ve açıklama ihtiyacı felsefe tarihinin temelini oluşturmaktadır.

Siyasi ve toplumsal gelişmeler sonucunda insanı merkez alan felsefi problemler gündeme gelmiştir. İnsan sorunlarını temel konu yapan ve onları geliştirenler, antik Yunan dünyası söz konusu olduğunda Sofistler

2 Esat Çam, *Siyaset Bilimine Giriş*, Der Yay., 9. Baskı, İstanbul, 2005, s.24.

3 Metin İşçi, *Siyasi Düşünceler Tarihi*, Der Yay., İstanbul, 2004, s. 1.

4 Leo Strauss, *Politika Felsefesi Nedir?*, Çev: Solmaz Zelyüt Hünler, Paradigma, İstanbul, 2000, s.32.

5 Donald Tannenbaum-David Schultz, *Siyasi Düşünce Tarihi Filozoflar ve Fikirleri*, Ankara, 2005, s.2-3.

6 İşçi, a.g.e., s. 9-10.

olmuştur. İnsanı, düşünce sistemlerinin içine alan Sofistlerin “kendilerine temel aldıkları ahlâk ve siyaset, kültürün değer alanlarını da belirleyen kurumlar olarak kabul edilmişlerdir.”⁷ Bu dönemden sonra siyaset ve devlet kavramları açıklanmaya başlanmış, hangi tür devletin daha iyi veya kötü olacağı sorgulanarak, daha sistemli düşünceler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Atina’da uygar hayat en yüksek devresine M.Ö. 5. yüzyılın sonlarında vardığı halde, siyasi düşüncenin en ileri devri ancak Atina’nın Sparta ile yaptığı mücadeleyi kaybetmesinden sonraki devreye rastlamaktadır. Beşinci yüzyılda siyaset konusunda epeyce düşünüldüğünü ve tartışıldığını, sonraları Platon (M.Ö. 427-347) ve Aristoteles (M.Ö. 384-322)’te rastlanan fikirlerin o zamanlarda billurlaştıklarını gösteren açık belirtiler bulunmaktadır.⁸ Siyasal düşünce, Sofistlerden (M.Ö.500) Machiavelli’ye (1469-1527) kadar, “metafizik ilkelerle temellendirilen bir ideal düzen arayışı içinde gelişmiştir.”⁹

İnsanların düzenli toplum oluşturma sürecinde siyaseti açıklama adına birçok tanım yapılmış bu konu açıklanmaya çalışılmıştır. Bugüne kadar yapılan siyaset tanımları incelendiğinde görülmektedir ki tanımlardan her biri siyasetin değişik yönlerini öne çıkartmakta veya tanımı yapanların ideolojik konumunu sergilemektedir. Herkesi tatmin edecek ve herkesin üzerinde tam bir mutabakat sağladığı bir siyaset tanımının şimdiye kadar ortaya çıkmadığı görülmektedir. Örneğin “Antik Yunan’da Polis’i ‘yönetme sanatı’ olarak anlaşılan siyaset, Yeni Çağ’da “devletin faaliyetleri” şeklinde anlaşılmıştır.¹⁰

Siyaset, her şeyden önce sosyal bir faaliyettir; o daima bir diyalogdur, asla bir monolog değildir. Yalnız bireyler, basit bir ekonomi geliştirebilirler, bir sanat ortaya çıkarabilirler vesaire ama siyaset yapamazlar. Siyaset ancak bir başka insanın, gelişiyile ortaya çıkmaktadır.¹¹ *Siyaset* terimi, Arapça’da ‘idare etmek’, ‘işleri düzene koymak’ anlamına gelmektedir.¹² Siya-

7 Ayhan Bıçak, “Sofistler’in Siyaset Anlayışları”, *Felsefe Dünyası*, Sayı:12, Türk Felsefe Der. Yay., Ankara, 1994, s.73.

8 George Sabine, *Siyasal Düşünceler Tarihi I*, Çev: Harun Rızatepe, Sevinç Matb., Ankara, 1969, s.17.

9 Levent Köker, *İki Farklı Siyaset*, Vadi Yay., 1. Baskı, Ankara, 1998, s.39.

10 Hasan Çiçek, *Karl Jaspers’in Siyaset Anlayışı*, A.Ü. Sos. Bil. Enst., Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2003, s. 5.

11 Andrew Heywood, *Siyaset*, Çev: Bekir Özipek, Bican Şahin, Mete Yıldız, Zeynep Kopuzlu, Bahattin Seçilmişoğlu, Liberte Yay., Ankara, 2006, s.1.

12 S. Hayri Bolay, *Felsefi Doktrinler ve Terimleri Sözlüğü*, Akçağ Yay., 6.Baskı, Ankara, 1996, s.366.

set teriminin Batı dillerindeki karşılığı olan *politika* terimi ise Yunanca 'polis, politeia, politica, politike gibi sözcüklerden türemiştir. Polis, "site, kent, yöre; kenti oluşturan yurttaşların toplantısı demektir. Politeia; devlet, siyasal rejim cumhuriyet, yurttaşlık anlamına gelir. Politica ise siyasal ve yurttaşlık hakkına ilişkin şeyleri içermektedir. Politike ise iyiye, güzele dayalı bir yapıt ortaya koyan politika sanatı anlamına gelmektedir."¹³ Eski Yunan toplumu, her biri kendi hükümet sistemine sahip bağımsız şehir-devletleri topluluğu şeklindeydi. Bunun ışığında siyaset polisin işlerine, daha doğrusu, 'polisle ilgili olana' atıfla anlaşılabilir.¹⁴ Ancak Antik Yunan'daki siyasetin, bugünkü demokratik siyaset gibi herkesi kapsama, çoğulcu ve yarışmacı olma vasıflarına sahip olmaktan uzak olduğu da ifade edilmektedir.¹⁵ Bu açıklamalara göre bu dönemde hükümet etme sanatı anlamına gelen siyaset kelimesinin Polis'den türemiş olduğu görülmektedir. Polisin "tam anlamıyla kent devleti olarak yorumlanması, yanlış ya da en azından yanlış anlaşılmalara açık değerlendirmelere yol açar. Her şeyden önce kent devletinin yalnızca Yunan'a özgü bir kurum olmadığını belirtmek gerekir; değişik dönemlerde ve değişik toplumlarda aynı örgütleniş biçiminin çeşitli örneklerine rastlanmaktadır."¹⁶

Siyasetin başka bir tanımı ise "insanların hayatlarının bazı kesimlerinin geçici veya daimi olarak ortak olması veya zaman zaman kesişmesi yüzünden alınması gereken ve uyulmaları bir ahlâkî müeyyideden ziyade hukuki bir yaptırımla veya buna benzer maddi temeli olan yaptırımlarla desteklenen kararları alma sürecidir"¹⁷ şeklindedir. Buna benzer bir anlamda o, "birbirlerine karşılıklı bağlarla bağlı bulunan insanların, birlikte yaşama amacıyla buldukları topluma, gruba kendilerini uydurma çabaları ve faaliyetleri"¹⁸ şeklinde açıklanmaktadır.

Siyaseti iktidarla ilgili olarak düşünenlere göre siyaset iktidar etme, iktidar kullanma ve iktidarı kullanmaya katılma uğraşı¹⁹ olarak tarif edilmektedir. Siyaset, "özü itibarıyla bireyden iktidara ve iktidardan bireye olmak üzere çift yönlü bir ilişki ve etkileşim sürecidir. O, siyasal ilişki yasalarının toplumsal alanlara girmesini sağlarken oluşturduğu dil, kullandı-

13 Çam, a.g.e., s.21-22.

14 Heywood, *Siyaset*, s.4

15 Atilla Yayla, *Siyaset Teorisine Giriş*, Siyasal Kitapevi., 4. Baskı, Ankara, 2004, s. 1; Heywood, a.g.e., s.4.

16 Mehmet Ali Ağaoğulları, *Eski Yunan'da Siyaset Felsefesi*, V Yayınları, Ankara, 1989, s.1.

17 Atilla Yayla, *Siyasi Düşünceler Sözlüğü*, Adres Yay., 3. Baskı, Ankara, 2005, s. 208.

18 Bülent Daver, *Siyaset Bilimine Giriş*, Kalite Matbaası, Dördüncü Baskı, Ankara, 1976, s.197.

19 Gencay Şaylan, *Çağdaş Siyasal Sistemler*, Sevinç Matb., Ankara, 1981, s.2.

ğı söylem, yarattığı sembolik ve mitolojik evren, üretilen toplumsal hiyerarşi ile bireysel dünyanın da etkilenmesine neden olur.”²⁰ Bu tanımlarda olduğu gibi siyaset kelimesinin temelinde iktidar olgusu yatmaktadır.

Siyaset en geniş anlamda “insanların hayatlarını düzenleyen genel kuralları yapmak, korumak ve değiştirmek için gerçekleştirdikleri faaliyetlerdir. Aynı zamanda bu faaliyetin incelenmesidir”²¹ şeklinde tanımlanmaktadır. Buraya kadar yapılan tanımlara bakıldığında siyaset filozoflarının güncel insan problemleri veya hükümetle ilişkili gördükleri çatışmalar hakkındaki sorulara cevaplar verdikleri ve çözüm aradıkları görülmektedir. Bu filozofların siyaset ile ilgili düşüncelerinden bazı örnekler vermek konunun daha iyi anlaşılması için faydalı olacaktır. Siyasetin gelişme sürecinde Platon ve Aristoteles, öncüler kategorisi içinde önemli bir yer işgal etmektedir.

Bu öncülerden Platon siyaseti sanat olarak kabul etmekte ve bu sanatın çobanlık örneğinde olduğu gibi uygulamayla ortaya çıkacağını belirtmektedir. Ona göre “çobanlık sanatı, güttüğü koyunlara en büyük iyiliği nasıl sağlayacağını düşünür, başka tasası da yoktur. Çünkü çobanlık özünden bir şey kaybetmedikçe, sanatının gereklerini kusursuz ve yetesiye sağlamaktır. Bunun için şunda anlaşmamız gerekir: Her yönetim, bir yönetim olarak, ister devlet hayatında, ister tek insanın hayatında, bir başkasının iyiliğini değil, yönettiği, bakımını üzerine aldığı şeyin iyiliğini gözetir.”²² Bu açıklamada da görüldüğü gibi Platon siyaseti veya yönetme işini sanat gibi görmekte, bu sanatta da yönetimin sorumlu olduğu insanların yararlarını düşünmek olduğunu belirtmektedir.

Platon, devletleri yönetenlerin, bunu hangi amaçla yapacaklarını ise şu şekilde ifade etmektedir: “Hiçbir sanat, hiçbir yönetim kendisine yarayanı sağlamaz. Güçlü kendi yararını değil güçsüzün yararını gözetir. Yönetilen işine geleni sağlar ve buyurur. İşte bunun içindir ki kimse yönetmeyi gönülden istemez, başkalarının kötü durumlarını düzeltmeye yanaşmayacağını, bunun için ücret isteyeceğini söylemişim. Çünkü sanatıyla başarılar elde etmek isteyen kimse, sanatına uygun bir şekilde iş görmek istese, kendine en iyi olanı değil, yönetilene en iyi olanı yapar

20 Halis Çetin, “İnsan ve Siyaset: ‘Siyasal İnsan’ın Yol Hikayesi”, *Felsefe Dünyası*, Türk Felsefe Der. Yay., S:38, Ankara, 2003, s.72.

21 Heywood, a.g.e., s.2.

22 Platon, *Devlet*, Çev: Sabahattin Eyupoğlu-M. Ali Cimcoz, T. İş Bankası Yay., İstanbul, 1999, s.35.

ve buyurur. İşte bundan ötürü de yönetmeyi göze alana bir ücret verilmelidir. Bu ücret ya para, ya şereftir. Yönetmeden kaçanlara ise verilecek ücret cezadır. (...) Ancak iyiler ne para için yönetmeyi üzerine alırlar, ne de şeref için. Bu yüzden yönetmeyi üzerlerine almak için karşılarında bir zor, bir ceza bulunması gerekir. Burada en büyük ceza da, kendimiz yönetime karışmayınca daha kötü birinin yönetimine girmiş olmasıdır.”²³

Platon’a göre devleti bütün tutacak, bölünüp dağılmamasını sağlayacak bütün meselelerin çözümünü sağlayacak şey eğitim ve öğretimdir. Kusursuz bir eğitim ve öğretimden değerli varlıklar çıkar. Bu varlıklar da o eğitimle yoğrulur eskilerden daha iyi de olurlar her bakımdan.²⁴ Platon devlet adamı ile ilgili tanımlamasını yaparken iyi bir devlet yönetimi ve yöneticisinin de nasıl olması gerektiğini izah etmektedir. Ona göre krallık bilimi, her ikisi insanlık olan enerji ve ölçü karakterini ele alarak, her iki hayatı anlaşma ve dostlukla bir arada topladığı ve birleştirdiği, böylece kumaşların en güzelini, mükemmelini meydana getirdiği, her şehirde köle ve efendi, bütün halkı bu kumaşın içinde dürdüğü, ikisini birden mekiğinde dokuduğu ve şehre, durup dinlenmeden, hak ettiği bütün saadeti sağlayarak onun emir ve idaresi altında bulundurduğu zaman, devlet sanatının dokuduğu kumaşın, hiç aksamadan sona erdiği söylenebilir.²⁵ Bu açıklamalardan sonra görülmektedir ki Platon insanları yönetmeyi, yani siyaseti, bir sanat gibi görmekte ve bu yönetme işinin de insanların durumlarını iyileştirmek, güçsüzlerin yararını gözetmek olduğunu söylemektedir. Bunu başarmanın en iyi yolunun da insanları eğiterek yapmak olduğunu belirtmektedir.

Siyasetin Antik Yunan dünyasında, bilimsel bir görünüm kazanması yani bir eylem aracından çok, bir araştırma ve gözlem alanı olarak ele alınıp nesnel olarak araştırılması Aristoteles ile başladığı kabul edilmektedir. Aristoteles siyaseti bilim olarak kabul ettiğinden onun bazı ödevleri olduğunu söylemektedir. Ona göre siyaset biliminin birinci ödevi en iyi anayasanın ne olduğunu ve herhangi bir dış engel çıkmasaydı da tam dilediğimiz gibi kurulabilseydi nasıl bir şey olacağını savunmaktır. İkinci ödevi ise, hangi anayasanın hangi halka uygun olduğunu araştırmaktır. Çünkü en iyiye erişmek belki olanaksızdır; bundan ötürü, iyi yasa koyucu ve gerçek siyasetçi, hem mutlak olarak en iyiyi, hem de koşullara

23 A.g.e., s.35-36-37.

24 A.g.e., s.103.

25 Platon, *Devlet Adamı*, Çev: Behice Boran-Mehmet Karasan, MEB Yay., İstanbul, 1997, s.128

göre en iyi bilecektir. Üçüncü ödevi ise belli bir anda var olandan başlayarak; verilen anayasayı, gerek özgün durumuyla gerekse bir kez başladık-tan sonra nasıl uzun ömürlü olabileceği açısından tartışmaktır. Bilinmesi gereken dördüncü ödev ise, şehirlerin hepsine ya da hemen hepsine uygun olacak anayasanın ne olacağını tartışmaktır.²⁶

Aristoteles'e göre "insan, ev, aile, her şey o olmayı (kendi doğasına erişmeyi) amaçlar. Bundan başka, amaç ve son ancak en iyi olandır; kendi kendine yeterlik ise hem amaç hem yetkinliktir. Bundan, devletin doğada varolan şeyler sınıfına girdiği ve insanın doğadan siyasal bir hayvan olduğu sonucu çıkar. (...) Doğa hiçbir şeyi boşuna yapmaz; insanı siyasal bir hayvan yapmak amacıyla da, bütün hayvanlar arasında yalnız ona dili, anlamlı konuşma yetisini vermiştir."²⁷ Bu cümlelerde de görüldüğü gibi Aristoteles siyaseti beşeri faaliyet türlerinden biri olarak görmüş ve insanı siyasal hayvan olarak tanımlamıştır. Siyasetin insan için önemini dile getirerek, insanın ancak siyasi toplum içinde iyi hayatı yaşayabileceğini anlatmak istemektedir. Ona göre insanın tek amacı toplum içinde mutluluğu aramaktır.

Helenistik dönemde Romalıların siyaset bilimi üzerindeki etkileri düşünürlerinden çok, ortaya koydukları kurumlar ve bunların deneyleri yoluyla olmuştur. Devlet, ulus, hükümet, cumhuriyet, emperyalizm, anayasa, özgürlük gibi modern siyaset kapsamına giren bir çok kavram Roma kökenlidir. Roma düşüncesinde yeri büyük olan Cicero (M.Ö. 106-43) Yunanlıların site kavramını genişletip cumhuriyet kavramını 'halkın malı' biçiminde halk kitlesine dayandırmıştır.²⁸ Cicero'nun siyaset tarihindeki asıl önemi Stoacı doğal hukuk öğretisini kendi devrinden 19. yüzyıla kadar bütün batı Avrupa'da tanındığı biçimi ile dile getirmiş olmasıdır.²⁹

Augustinus'un(354-430) siyaset felsefesi ya da devlet anlayışı, onun ahlak dolayısıyla metafizik anlayışına bağlı olduğu görülmektedir. Ona göre "işte Tanrı , işte Tanrı'nın yarattığı yaratıkları, Tanrı iyidir ve yarattıklarından çok daha değerlidir, Tanrı iyi olduğu için iyi varlıklar yarattı ve onları nasıl da çevreliyor ve kaplıyor."³⁰ Onun için "her türlü iyiden

26 Aristoteles, *Politika*, Çev. Mete Tunçay, Remzi Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 1993, s.109-110.
27 A.g.e., s.9.

28 Çam, a.g.e., s.49.

29 Sabine, a.g.e., s.157.

30 Saint Augustinus, *İtiraflar*, Çev: Dominik Pamir, Kaknüs Yay., İstanbul, 1999, s.144

yoksun olmak demek, mutlak hiçlik demektir. Nesnelere var oldukça iyidirler. Şu halde var olan her şey iyidir; kökenini aramakta olduğum kötü ise bir töz değildir, çünkü bir töz olsaydı, iyi olurdu. Ya bozulmaz bir töz olacak, o halde bir iyi olacaktır, ya da iyi olmadığından bozulamayan, bozulan töz olacaktır.”³¹ Augustinus’a göre kötülük “yüce tözden yani Tanrım, senden yüz çeviren, bu içten zenginlikleri reddeden, daha aşağı seviyedeki şeylere dönerek dışarıda gurura şişinen bir iradenin ahlak bozukluğudur.”³² Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi Augustinus’a göre Tanrı kötülük hariç her şeyden sorumludur ve O’nun izni olmadan insanın hiçbir şey yapması mümkün değildir.

Cevizci’nin ifadesine göre Augustinus’ta “nasıl ki biri iyi ve uygun aşk, diğeri de kötü ve düzensiz aşk olmak üzere, iki tür aşk varsa, bu ayrımın iki ucuna karşılık gelecek şekilde biri yeryüzü devleti, diğeri de Tanrı devleti olmak üzere iki devlet anlayışı vardır. Tanrı’ya yönelmek yerine maddeye yönelen, Tanrı’dan çok yeryüzünü ve kendisini sevenlerin, ruhları tensel yönlerinin, duyuusal isteklerinin hizmetine girmiş olanların bir araya gelerek yeryüzü devletini, buna karşın iyi ve gerçek aşk içinde olup, ruhsal yönlerini temele alarak yaşayan ve Tanrı’yı sevenlerin de gökyüzü devletinde birleşmektedirler.”³³

Siyasal düşüncenin ilk kez Rönesans dönemiyle, en belirgin olarak da Machiavelli ile birlikte, konusu ‘gerçekçi’ bir biçimde tanımlanmış olan iktidar sorunuyla temellendirildiği, bir diğer deyişle, siyasal düşüncenin ‘idealar dünyası’ (Platon) veya ‘Tanrı Devleti’ (Augustinus) gibi ‘bu dünya’ ötesi, aşkın kavramlardan arındırılarak bilimselleştirilmesi sürecinin başladığı sıkça rastlanan bir görüştür. Onun, ‘siyaset bilgisini’ ampirik bir temele oturttuğu, böylelikle de siyasetin dünyevileştirilmesi yönünde önemli bir sıçrama noktası oluşturduğu söylenmektedir.³⁴ Leo Strauss, modern siyaset felsefesinin kurucusu olarak Machiavelli’yi göstermektedir.³⁵ Machiavelli’nin siyaset bilimi açısından en önemli öncülüğü “siyaset ahlâkı ile kişi ahlâkını ayırması olmuştur. Sözcüklerinde iyi ya da kötü, ahlâka uygun ya da ahlâka uygun değilin yerlerini devlete, hükümdara yararlı ya da yararsız kavramları almıştır. Onun, İtalyan

31 A.g.e., s.154

32 A.g.e., s. 156

33 Ahmet Cevizci, *Ortaçağ Felsefesi Tarihi*, Asa Kitapevi, Bursa, 1999, s.56

34 Köker, a.g.e., s.41.

35 Strauss, a.g.e., s.75.

birliğinin gerçekleşmesi için hükümdarın ahlâk kurallarından arındırılmış biçimde her türlü yõteme başvurma hak ve yetkisiyle donatılması gerektiği tezi vardır.”³⁶

Machiavelli’ye göre “insanlar yaratılıştan kötü oldukları için bir çıkar karşısında sevgi bağları yok olur. Oysa korku ile bağlanmış insanlar ceza tehdidi altında oldukları için bu bağdan hiçbir zaman kopamazlar. Bununla birlikte hükümdar halkı öylesine korkutmamalı ki, sevilme bile nefret uyandırmamasın. Çünkü korkutmakla nefret uyandırmamak bir arada bulunabilir.”³⁷ Ona göre “insanlar, sevmekte kendilerine, korkmakta ise hükümdara tabi olduklarına göre, hükümdar başkalarının elinde olana değil, kendisinin elinde olana güvenmelidir, yeter ki, üzerine kin ve husumet çekmemeye dikkat etsin.”³⁸

Machiavelli yönetim anlayışını şu sözleriyle gayet iyi açıklamaktadır: “Bir hükümdarın sözünde durmasının, sinsi değil, içtenlikle davranmasının ne kadar övgüye layık olduğunu herkes kabul eder. Fakat, deneyler bize göstermektedir ki, büyük işler yapmış hükümdarlar verdikleri sözleri fazla dikkate almamışlar, insanları ustalıklı aldatmışlardır. Sonunda, doğruluğa dayanmış olanları geçmişlerdir.”³⁹ Machiavelli’nin siyasal düşünce tarihine getirdiği yenilik, tek kelimeyle, gerçekçiliktir. O, siyaseti din ve ahlaktan açık bir biçimde ayrı tutmuş, skolastik görüşlerden soyutlamış ve ahlaktan tümüyle ayrı bir siyasal düşünce geliştirmiştir. O, siyasal düşünce tarihinde ‘amaca ulaşmak için her araç meşrudur’ görüşü ile de ün kazanmıştır. Ancak ahlâk açısından bir suçlama sayılabilecek olan bu görüşün siyasal açıdan bir gerçekliği dile getirdiğini nasıl yadsıyabiliriz? Onun ilgi alanı ise tümüyle siyasal alandır; bu alan içindeki kurallardır. O, devleti maddileştirmekte, siyaseti ahlâk ve hukuka bağlamak istememektedir. Siyasal olayları iyi ve kötü diye değerlendirmemekte, gerçekliklerinin var olup olmadığına bakmaktadır.⁴⁰

“Siyaset bilimi” teriminin, ilk defa, 16. asrın sonlarına doğru kullanıldığı görülmektedir. Ünlü Fransız hukukçusu Jean Bodin (1530-1596) bu terimden söz etmektedir. Bodin’in siyasal düşüncesinin odak noktası ve onun siyasal düşünüşüne katkısı ‘egemenlik’ kavramı oluşturmaktadır.

36 Çam, a.g.e., s. 50-51.

37 Machiavelli, *Hükümdar*, Çev: Selahattin Bağdatlı, Sosyal Yay., Dördüncü Baskı, İstanbul, 1994, s.84

38 A.g.e., s.85

39 A.g.e., s.86

40 A.g.e., s.9

Bodin için egemen bir iktidar olmadıkça iyi düzenlenmiş bir toplumun olamayacağı ve Kralın egemenliğinin de babanın egemenliğinden kaynaklandığı bu nedenle babanın egemenliğinin mutlak olduğu belirtilmektedir.⁴¹ Şenel'e göre Bodin için egemen en yüksek buyurma gücüne sahip olan kimsedir. Herhangi bir yönetici kendi üzerindeki birinin buyurma gücü ile sınırlıysa, o kimse egemen sayılmaz. Bir ülkede tek bir egemen vardır. tek bir egemen yoksa o ülkede devlet, devlet düzeni yoktur, kargaşa vardır. kısacası egemenlik bölünemez. Egemenlik mutlaktır, onu sınırlayan güç yoktur.⁴²

Bodin'e göre "bütün yasalarda, hiçbir ayrıcalık ve kişisel fark gözetilmeksizin eşitlik ve adalet bulunmasını isteyen ve toplum yasalarını doğa yasalarına indirgeyen halk devletinin en iyi devlet biçimi olduğu söylenebilir. Çünkü doğa nasıl zenginlikleri, mevkileri ve şerefleri bazılarında daha az dağıtmış değilse, halk devleti de bütün insanları eşit kılmak amacına yönelmiştir; bu amaç da, ancak mallar, şerefler ve adalet, hiçbir ayrıcalık veya üstünlük tanımaksızın herkese eşit olarak dağıtıldığı takdirde gerçekleştirilebilir."⁴³ Bodin egemenlik kavramını, "modern devletin ayrıcalık vasfı olarak aydınlık ve bağımsızlığa kavuşturmuştur."⁴⁴

Fakat bugün anladığımız manada siyasal bilim deyimi 1800'lere doğru, anarşist düşünür William Godwin ve faydacı filozof Jeremy Bentham (1748-1832) tarafından kullanılmıştır.⁴⁵ Siyasal düşüncenin "bilimselleşmesi bakımından Machiavelli sonrası dönemin önemli düşünürleri Hobbes (1588-1679), Locke (1632-1704) ve Montesquieu (1685-1755)'dur. Hobbes, Descartes (1596-1650) çizgisinin rasyonalizmini siyasete uygulamakla dönemin siyaset anlayışına katkıda bulunmuştur. Locke ampirizmiyle bir bakış açısı kazandırmıştır. Montesquieu toplumun kökeni sorununu bir kenara bırakarak, toplumların mevcut varoluşları içinde neden farklı siyasal sistemlere sahip olduklarını (ampirik olarak) açıklamaya çalışmıştır."⁴⁶

41 Alaeddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi*, Bilim ve Sanat Yay., Kısaltılmış Bask., Ankara, 2004, s.314

42 A.g.e., s.314

43 Jean Bodin, *Devlet Üstüne Altı Kitap*, Çev: Özer Ozankaya, Derl: Mete Tunçay, *Batı'da Siyasal Düşünceler Tarihi 2, Seçilmiş Yazılar*, Sevinç Matb. Ankara, 1969, s.109

44 Yavuz Abadan, *Devlet Felsefesi, Seçilmiş Okuma Parçaları*, Ajans-Türk Matb., Ankara, 1959, s.237

45 Daver, a.g.e., s. 28.

46 Köker, a.g.e., s.42-43.

Montesquieu'da "güçler ayrımı ilkesi, olaylar arasındaki zorunlu ilişkiler anlayışı ve tarafsız gözlemci davranışıyla siyaset biliminin gelişmesine katkıda bulunan öncüler grubuna girmektedir. Özellikle olaylar arasındaki zorunlu ilişkileri incelerken gözlemcinin olması gerekenin değil, olanın üzerine tarafsız bir biçimde eğilmesi gerektiğini ileri sürmüş ve sistematik gözlemi önermiştir."⁴⁷ Ona göre kanunlar, olayların özelliğinden doğan zorunlu bağlardır. Bu bakımdan da bütün varlıkların kanunları vardır; Tanrı'nın kanunları vardır; maddi evrenin kanunları vardır; insan üstü varlıkların kanunları vardır; hayvanların kanunları vardır; insanların kanunları vardır.⁴⁸

Montesquieu'ya göre insanın, toplum halinde yaşamak isteği, tabiat kanunlarından biri olarak kabul edilmektedir. İnsanlar toplum halinde yaşamaya başlar başlamaz zayıflık duygularını yitirirler; aralarındaki eşitlik yok olur, savaş hali başlar. Her özel toplum kendi kuvvetinin farkına varır; bu da milletler arasında savaş durumunu meydana getirir. Bu iki çeşit savaş durumu, insanlar arasındaki kanunların yerleşmesine sebep olur. Böylece gelişmeler sonucunda devletler hukuku, siyasi hukuk ve medeni hukuk ortaya çıkmıştır. Toplumların tümünü birden ilgilendiren devletler hukukundan başka, her toplumun bir de kendi siyasi hukuku vardır. Bir toplumun hükümsüz yaşması mümkün değildir.⁴⁹ Buna göre Montesquieu insanların toplu halde yaşama ihtiyacını tabiat kanunu olarak görmekte, bu yaşama esnasında insanların gerek kendi aralarında gerekse diğer toplumlar arasındaki ilişkilerin ortaya kanunları çıkardığını söylemekte ve bu kanunlara göre insanların kendilerini iyi bir şekilde yönetebileceğini ve bunu sağlayacak bir hükümetin bulunmasını zorunlu olarak görmektedir.

Locke ise siyasi gücü "ölüm cezalarıyla kanun koyma hakkı olarak ve sonuçta mülkiyeti koruma ve düzenleme için tüm daha az cezalar ve toplumu bu tür kanunların uygulanmasıyla yürütme ve ulusun yabancı zarar vermelerden savunmada ve tüm bunu sadece kamu yararına yapma olarak"⁵⁰ ele almaktadır. Bunun anlamı siyasi otoritenin, insanlara emir ver-

47 Çam, a.g.e., s. 51.

48 Montesquieu, *Kanunların Ruhu I*, Çev:Fehmi Baldaş, Kuram Yay., 2. Baskı, İstanbul, 1998, s.49.

49 A.g.e., s.54-55.

50 J. Locke, *Sivil Toplumda Devlet, Uygar Yönetim Üzerine İkinci Deneme*, Çev: Serdar Taşçı-Hale Akman, Metropol Yay., İstanbul, 2002, s.22.

me ve bu emirlere itaat edilmediği takdirde de onları cezalandırma hakkına sahip olduğudur.⁵¹ Onun genellikle “siyasal düşüncesiyle başladığı kabul edilen liberal düşüncenin, temelde insanı hak sahibi bir özne olarak değerlendirdiği bilinmektedir. İnsanın hak sahibi olmasının en önemli sonuçlarından biri, bireyin doğuştan, dokunulmaz ve devredilmez haklarla çevrilmemiş bir ‘özel alan’ın her türlü dış müdahaleye karşı güvence altına alınmak istenmesidir.”⁵²

18. yüzyılda ortaya çıkan ve diğer anlayışlara göre farklılık ortaya koyan anarşist düşünürlerden biri olan Godwin için ise siyaset ahlâkın bir parçasıdır. Bütün kurumlar insanın erdem ve mutluluğunu etkilediği için onun siyaset felsefesinin hedefi ‘iyi hayat’ elde etmek için kişiye en iyi imkan tanıyacak toplumsal organizasyonun şeklini ortaya çıkarmaktır. Yaşadığı devirdeki insanlar gibi Godwin de, siyaset ve ahlâkın bilimi olduğuna inanmış ve ‘en iyi sosyal yaşam tarzını’ oluşturmanın ilkelerini bulmak için bu bilimlerin disiplinlerini araştırmaya koyulmuştur.⁵³ Godwin’e göre siyaset “bir bilimdir. İnsan doğasının genel özellikleri anlaşılmasına müsaittir ve bu bilim toplumdaki insanın koşullarına en iyi uyarlanacak şekilde uygulanabilir. Eğer bu bilimin her yerde ve bir an evvel uygulamaya konulması için mücadele verilmezse, şartların değişmesiyle orantılı olan değişiklikler ve gerçekleştirileceği dereceler de bilimsel bir konu başlığı halini alır. Adımlarında ilerici olmak bilimin doğasında var. Siyasi bilgi, hiç şüphesiz, emekleme döneminde ve bir hayat, bir hareket ve irade işi olduğundan, daha çok birliktelik ve insan toplumunun endişeleri hususunda daha az güvenilmez etkiler sergiler.”⁵⁴

19. yüzyıl ise sosyal, ekonomik, siyasal olaylar açısından zenginliği ve canlılığı yanında, sosyal bilimler alanında ilginin, siyasetin, devlet yönetiminin incelenmesinden tüm toplumun ve sosyal olayların incelenmesine doğru kaymasına tanık olmuştur. Önceki dönemlerde ki siyaset anlayışında ise yönetime ilişkin konuların incelenmesi ağır basmıştır.⁵⁵ Çağ-

51 Neşet Toku, “Siyaset Felsefesi Nedir?”, *Felsefe Dünyası*, T. Felsefe Der. Yay., S: 35, Ankara, 2002/1, s. 45.

52 Köker, a.g.e., s.58-59.

53 William Godwin, *Enquiry Concerning Political Justice And Its Influence On Morals And Happiness*, Edit: F.E Priestley, Vol: III Critical Introduction and Notes, University of Toronto Press, Canada, 1946, s. 27.

54 W. Godwin, *Enquiry Concerning Political Justice And Its Influence On Morals And Happiness*, Vol:I, Edit: F.E. L. Priestley, University of Toronto Press, Canada, 1946, s. 272-273.

55 Köker, a.g.e., s. 53.

daş siyaset bilimi de en çok sosyolojiden etkilenmiştir. A. Tocqueville (1805-1859), Max Weber gibi çağdaş siyaset biliminin kurucuları sayılabilecek bilim adamları aynı zamanda birer sosyologdurlar.⁵⁶ Tocqueville siyasetin geniş tabana yayıldığını gözleyen ve daha da yayılacağını gözlemlerine dayanarak kanıtlayan bilim adamı, siyasetçi ve düşünürdür. 19. yüzyılın siyaset bilimine Tocqueville'in yöntem açısından yaptığı katkı büyük olmuştur. Birçok siyaset bilimcisi tarafından Tocqueville, bu bilim dalının kurucularından biri olarak tanıtılmaktadır.⁵⁷

Bu yüzyılda siyaset biliminin daha da önemli bir öncüsü kuşkusuz Max Weber'dir (1864-1920). Weber'in siyaset bilimine katkısı "metodolojik alandadır ve geliştirdiği analitik çerçeve, bugünde, birçok siyaset araştırmacısının başvurduğu varsayımlarını dayandırdığı birinci planda bir araç niteliğini korumaktadır. Weber siyaseti, kişinin, kişiye egemen olması, kişinin diğer kişiler üzerinde egemenlik kurması olayı olarak görmüştür. Bu noktadan hareket ederek iki soru sormaktadır: bu egemenlik hangi egemenliktir ve bu egemenliği kuranlar ve egemenliği kabul edenler tarafından nasıl meşru olarak gösterilmektedir? Ona göre egemenlikle seçilen konu, iktidardır; ama siyaset bilimi egemenliği yalnız hükümetler düzeyinde değil, kişilerin egemenlik kurduğu örgütler düzeyinde de incelemektedir. Hükümet düzeyindeki incelemelere, parti ve baskı grupları da eklenmektedir."⁵⁸

Giddens, Weber'in düşüncelerini şöyle ifade etmektedir: "O, her şeyden önce devletin zor kullanıma yoluyla tanımlanmış bir yeryüzü bölgesini sahiplenme kapasitesini vurguluyordu. Modern devlet 'bir toprak temeli olan mecburi bir örgütlenme'ydi ve sınırları içinde güç kullanımının meşru denetimi üzerinde tekel kurmuştu. 'Siyasi' bir grubu hizmet ettiği amaçlardan oluşan belirli herhangi bir kategori açısından tanımlamak imkansızdı: 'Herhangi bir siyasi örgütlenmenin şu ya da bu zamanda peşine düşmediği bir amaç tasavvur edilemez. Kişisel güvenliğin korunmasından adaleti icra etmeye kadar, bütün örgütlenmelerin birden tanıdığı hiçbir amaç yoktur'. Yani bir grubun 'siyasi' karakteri, yalnızca bir gücün tasarrufu üzerinde kurduğu tekelle tanımlanabilir -ki bu da bir "amaç"tan çok araçtır."⁵⁹

56 Çam, a.g.e., s. 54

57 A.g.e., s. 57

58 A.g.e., s. 58

59 Anthony Giddens, *Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori*, Çev: Tuncay Birkan, Metis Yay., İstanbul, 2000, s. 42-43

Bu dönemde egzistansiyalist felsefenin önde gelen temsilcilerinden biri olan Karl Jaspers (1883-1969) ise siyaseti 'insanın kaderi olarak' dile getirir. Ona göre, "düşünce ve davranış olarak insan toplumunu kuşatıcı bir düzenleme olan siyaset, 'insanların dünyada beraber yaşamaları için büyük bir olaydır'."⁶⁰ Çiçek'in belirttiğine göre Jaspers "siyaset bizi acıtır! Varlığımızı sınırlandırır, bizi koşullandırır; bana göre bu konu, 'nasyonal sosyalizm' ile ortaya çıkmıştır"⁶¹ demektedir.

20. yüzyılın başlarına gelindiğinde, sanayi devrimi ile siyasal yapı değiştiğini belli bir çizgiye oturtmaya çalışan batı dünyasında siyasal düşünce, devletin temel örgütlenmesini belirleyen kuralların analizi üzerinde yoğunlaşan ve daha çok 'anayasa hukuku' paraleline giren bir ağırlık kazanmıştır. Ancak bu yüzyılın ilk yarısında, temelinde bireysel hak ve özgürlüklerin bulunduğu batılı devlet sistemine rakip, faşist, nasyonal sosyalist ve komünist sistemlerin yükselişiyle karşı karşıya gelinmesi, anayasa hukuku paralelinde gelişen siyasal düşünce içinde insan hak ve özgürlükleriyle belirlenen değerler sisteminin savunulması gibi 'normatif' bir boyutu da beraberinde taşıya gelmiştir.⁶²

Siyasetle ilgili bu açıklamalardan sonra siyaset felsefesi ile ilgili kısaca bilgi vermek, aralarındaki farkın anlaşılması için uygun olacaktır. Siyaset felsefesi; siyasi eylem tekniğini yani iktidarın kaynağını, iktidarın kazanılışını ve elde tutulmasını, fertle devlet arasındaki ilişkileri ele alır.⁶³ Onun başlangıç noktasını, "devletin ya da siyasi otoritenin ne olduğu sorusu oluşturur. Siyaset felsefesinin temel görevi, toplumda otonomi ve otorite arasındaki doğru dengeyi belirlemeye çalışmaktır."⁶⁴ Siyaset, toplum halinde yaşayan insanlar "için ampirik bir zorunluluktur. Siyaset felsefesi ise siyaset üzerine yapılan refleksiyonlu düşüncedir. Genel olarak felsefe, özel olarak ta ahlâk, siyaseti bir inceleme konusu olarak aldığı anda ortaya siyaset felsefesi çıkmaktadır."⁶⁵ Başka bir fark olarak siyaset felsefesi sadece "soyut bir uygulama değildir. Fikirler çok önemlidir. Onlar, otoriteyi sorgulamak, araştırmak, ona meydan okumak ve hatta onu haklılaştır-

60 Hasan Çiçek, "Karl Jaspers'in Siyaset Anlayışında 'Politik Suç' Kavramı", *Felsefe Dünyası*, Sayı:37, Türk Felsefe Derneği Yay., Ankara, 2003, s.144.

61 Çiçek, *K. Jaspers'in Siyaset Anlayışı*, s.149.

62 Köker, a.g.e., s.45.

63 Bolay, a.g.e., s.366.

64 Toklu, a.g.m., s. 46.

65 Mehmet Vural, "Aydınlanma Felsefesi ve Siyasal Muhafazakarlık", *Felsefe Dünyası*, Türk Felsefe Der. Yay., Sayı: 35, Ankara, 2002/1, s.127.

mak için silah olarak hizmet ederler.(...) Siyaset felsefesi, fikirler ve onların siyasal sonuçları üzerindeki umut, hüsrân ve kavgadan ibaret olan yaşayan bir duvar kilimidir.”⁶⁶

Siyaset felsefesi “politik şeylerin doğası hakkındaki kanının yerine politik şeylerin doğasının bilgisini geçirme girişimi olacaktır. Politik şeyler doğaları gereği, tasvip etmeye ve etmemeye, kabul edip seçmeye ve reddetmeye, övmeye ve kınamaya tâbidir. Politik şeylerin özünde, insanların itaatine, bağlılığına, karar veya yargısına karşı nötr olmak değil, bir iddiada veya talepte bulunmak vardır.”⁶⁷ Siyaset felsefesi, “inançları ve değerleri sunar ve yargılar; onların bir kısmını kabul etmek, diğerlerini de reddetmek için gerekçeler sunar.”⁶⁸

Sonuç olarak siyaset ilkçağ düşünürlerinde yönetme sanatı olarak kabul edilmiş insanlara en iyi yaşam tarzı sunmak için onların nasıl yönetilmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır. Ortaçağ düşünürlerinde genellikle din, dünyasal siyasetin üstünde kabul edilmiştir. Daha sonraki dönemlerde ise siyaset ahlaki ayrışma söz konusu olmuş ve siyaset ahlaki ile kişi ahlaki ayrılmıştır. 19. yüzyılda ise siyaset ikinci planda kalmış iktisat ön plana çıkmıştır. Çağdaş siyaset düşünürlerinde ise siyaset yönetim biçimlerine dönüşmüş insan üzerinde egemenlik kurma yoluna girmiş, iktidar olarak algılanmış hukuk öne çıkmıştır.

Siyaset insanlar arasındaki menfaatlerin çatışması ve kaynakların paylaşılmasında ortaya çıkan dengesizliklerin sonucunda bu problemleri çözmek için ortaya çıkmış yönetme eylemi olarak algılanabilir. Siyaset, toplumun tümünü ilgilendiren birimler arasındaki ilişkileri düzenleyen eylemler bütünü şeklinde tanımlanabilir. Günümüzde anlaşılması gereken siyaset ise, insanlar arasındaki her türlü farklılığı bilerek adalet ve denge içinde insanları yönetmek, onlara daha iyi yaşam tarzı sunabilmek sanatı olarak anlaşılmalıdır. Yönetici olan kişilerin kendi menfaatleri gereği insanları kandırma veya yanlış yönlendirme sanatı olarak anlaşılmamalıdır. Siyaset ve devlet felsefesi yapan filozofların düşünceleri göz önüne alındığında siyasetin insanlar arasındaki problemleri çözmeye ve onların toplum içinde daha iyi bir yaşam tarzı elde etmelerini sağlamak için yapılan eylemler olarak kabul edildiği görülmektedir. Kısaca siyaset, sorunları çözmeye sanatı olarak kabul edilmeli, ayrıştırıcı değil birleştirici bir karakter taşımalıdır

66 Tannenbaum-Schultz, a.g.e., s. 3.

67 Strauss, a.g.e., s.35.

68 Tannenbaum-Schultz, a.g.e., s. 15.